

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za filozofijo
Filozofija prostora in časa, letni semester 2015/16, red. prof. dr. Marko URŠIČ
Študentka: Nika ŠKOF
Datum oddaje: 14. 8. 2017

Paul VIRILIO: HITROST OSVOBODITVE

O Paulu Viriliu (1932–) se zaradi njegove izobrazbe in vsebine najbolj znanega dela govori kot o urbanistu, družbenem kritiku in filozofu hitrosti. Sam takšna poimenovanja zavrača in se najraje opiše kot »*critic of the art of technology*«. Je eden od začetnikov hipermoderne, zato ne preseneča, da v njegovem delu lahko razberemo močne vzporednice z Baudrillardovim. Njegov slog je težko berljiv in razumljiv. Alan Sokal je odločno kritiziral njegovo pisanje in ga poimenoval *diareja pisala*. Sledi fenomenologije, pozornost do percepcije, interes za umeščanje in iskanje relacij med telesom ter svetom v Virilijevem delu kažejo na vplive Merleau-Pontyjeve filozofije. Virilio je namreč slednjo spoznaval iz prve roke, kar je imelo velik vpliv na oblikovanje njegove misli. Najpomembnejši prispevek Virilia, ki silovito spremeni geografijo časa in prostora, je ontologizacija hitrosti. To idejo bom skozi prikaz najpomembnejših pojmov Virilijeve filozofije predstavila v nadaljevanju besedila.

Virilio kritizira tehnologijo, ne na-sebi, temveč njeno trenutno stanje in posledice. Kot najpomembnejšo spremembo, ki jo prinaša, identificira hitrost. Uvede izraz dromologija, ki je izpeljanka iz gr. *dromos*, kar pomeni dirka. Gre za poimenovanje in iznajdbo novega polja znanosti, ki se ukvarja z raziskovanjem hitrosti in njenih vplivov na človeško kulturo in tehnološke sisteme. Sklep je, da je hitrost transformativna. Tovrstna opažanja Virilia vodijo do teze o ontologizaciji hitrosti – hitrosti kot samostojne entitete. Če ne bi bila samostojna, ontološko neodvisna entiteta, ne bi bila sposobna transformativnega učinka, ki smo mu nedvomno priča. Eden izmed takšnih učinkov je dromosfersko onesnaženje, ki je onesnaženje razsežnosti značilno za informacijsko tehnološko dobo. Gre za reduciranje geofizičnega okolja na nič. Globinsko polje se izenačuje, kar neposredno vpliva na človekov odnos do njegovega okolja in razsežnostne komponente bivanja. Razsežnost se izničuje s tem, ko dosegamo vse višje hitrosti z napredkom tehnologije. Hitrost osvoboditve je hitrost, potrebna zato, da uideemo zemeljski težnosti in s tem njenemu realnemu prostoru, referenčni točki – to je hitrost 28000 km/h, ki je potrebna za izstrelitev plovila iz območja težnosti zemlje. Hitrost nas osvobodi prostora, na katerega smo pred njenim dosegom vezani – od tod njena transformativnost. Spreminja namreč sam prostor in njegovo dožemanje, s tem tudi dožemanje časa. Kot hitrost osvoboditve lahko razumemo tudi svetlobno hitrost 300000 km/s, ki smo jo v tehnološki dobi

dosegli z optičnimi kabli, ki prenašajo informacije širom zemeljske oble v obdobju enega trenutka. Svetlobna hitrost realni prostor zrelativizira in manjša do skrajnosti oziroma ga izniči. Ločimo se od svojega toposa – postanemo atopični, tudi teletopični. Ni več pomembno, kje smo, saj hitrost omogoča hkratnost doživljanja. Transformacijska sila hitrosti je izjemna.

Pomembno je poudariti, da hitrost za Virilia ni inherentno negativna. Problematična je zgolj takrat, kadar ji percepcija ne more slediti ali oblikovati hitrosti, temveč hitrost oblikuje percepcijo. Prav to se dogaja v današnjem času. Apelira k temu, da bi upočasnili in nadzorovali hitrost in pospeševanje, ki vplivata na naše doživljanje. *Relativna* hitrost je tista, ki je odvisna od prostora in časa. *Absolutna* hitrost, kjer sta prostor in čas relativna glede na hitrost. Če hitrost tehnologije nadzoruje percepcijo in ne percepcija hitrosti tehnologije, izgubimo občutek relativnosti, s tem pa občutek koeksistence različnih realnosti. Vse realnosti se spojijo v eno samo vseobsegajočo in vseprisotno, kar negativno vpliva na našo percepcijo, saj je zanjo relativnost in razumevanje relativnosti zelo pomembna. Absolutna hitrost prevzame krmilo in ustvarja *realni čas* ter unificirano doživljanje zunanjega, skrčenega sveta. Pospeševanje poveča možnost nesreče in nevarnosti.

Realni čas je sedanjemu trenutku odvzel njegov tukaj in zdaj, saj je vedno hkrati. Sedanjosti nasprotuje s tem, ko omogoča hkratno prisotnost na različnih mestih, s čimer izgublamo svojo prostorsko vpetost. Izgubljanje prostorske vpetosti, referenčne točke, ima med drugim tudi psihološke posledice. Porast depresije, anksioznosti in obsesivno kompulzivnih motenj je nepresenetljiva posledica realnega časa. Realni čas izpodriva tripartitno preteklost-sedanjest-prihodnost s svojo takojšnjo in stalno telepristonostjo.

Prostor-čas je stara realnost, v kateri se je bilo mogoče ustaviti. Svet pojmuje kot časovno prostorsko komponento, v kateri sta čas in prostor neločljiva in vedno mišljena skupaj. Premagovanje prostora, ki je razsežen, namreč vedno zahteva čas, ki je zato tudi cenjen. V realnosti prostor-čas smo glede na to, kje se nahajamo v nekem časovnem obdobju, ali prisotni ali odsotni. Zato je pomembno, kje smo in kdaj smo tam. Nova realnost pa je realnost hitrost-prostor. Značilna je za obdobje informacijske tehnologije, v katerem se razdalj več ne premaguje fizično, temveč z informacijo, ki potuje s svetlobno hitrostjo. Prostor se izniči. Hitrost postane temeljna dimenzija, ki nadzira časovno in prostorsko komponento. Hitrost ni več sredstvo, ampak razsežnost.

Ničenje prostora ima pomembne posledice na perspektivo. V tehnološko nadzorovani percepciji se perspektiva zaradi izgubljanja prostorsko časovne določenosti izgublja. Dogaja se

distorzija videza z vsiljevanjem vidnih signalov, nad katerimi zaradi hitrosti percepcija nima nadzora, ampak ti signali nadzirajo njo. Posledica je unifikacija doživljanja. Ne glede na to, kje sem, sem v realnem času izpostavljena istim informacijam kot kateri koli drug uporabnik informacijske tehnologije. Oba sva priča istim informacijam, ki s svojo hitrostjo nadzorujejo percepcijo. Človek zaradi neperspektivnosti izgubi svojo pozicijo subjekta ali objekta in postane trajekt. Ne biva v subjektivnosti ali objektivnosti, temveč v trajektu – premici gibanja, hitrosti. Svojo identiteto določa v odnosu na gibanje in na realni čas, v katerem tehnologija sledi in zapisuje njegovo gibanje in delovanje – kar je zabeleženo na tej trajekti, nosilki podatkov o njegovem življenju. *Controlling gaze* tehnologije zapiše in posname naše življenje, ki ni nič drugega kot skupek teh zapisov. To je naša identiteta in ne naše subjektivno doživljanje ali objektivni pogled od zunaj.

Mirovanje je ena izmed posledic absolutne hitrosti. Človek postaja motorični invalid, ker se mu več ni potrebno premikati. Priklenjen na tehnološka pomagala ne rabi zapustiti svojega doma, saj mu je vse dostopno iz udobnega naslanjača. Izolacija je še ena posledica transformativne moči hitrosti, ki je psihološko izjemno škodljiva. Bližina je ob izničenju prostora fikcija. Tako se tudi fizična bližina in reprodukcija poslužujeta tehnoloških pomagal, saj je lažje imeti rad virtualno bitje, kot človeka iz mesa in krvi, s katerim se je, če si želiš biti blizu, potrebno ustaviti in iztrgati absolutni hitrosti in realnemu času.

Virilijev uvid v transformativni učinek hitrosti in poteza njene ontologizacije se mi ena izmed najbolj svežih idej filozofije zadnjih desetletij. Drzne misli in sistemski uvidi me vsakič pritegnejo. Predvsem psihološke posledice spremembe iz relativne v absolutno hitrost se mi zdijo posebej točne in vredne pozornosti. Vprašanje bližine in medosebnega stika v tehnološki družbi ni novo, menim pa, da Virilio ponuja odgovor, ki je drugačen od moralističnih tradicionalistov, ki so tehnologije boječi se. Za razliko od njih Virilio identificira temeljni razlog in gonilo vseh zelo očitnih sprememb, ki smo jim priča. S poznavanjem izvora se lažje lotimo reševanja težav, saj vemo, čemu nameniti pozornost. Zanimalo bi me izvedeti, kako bi bilo mogoče ponovno prilastiti si svojo percepcijo v času Absolutne hitrosti. Sama opažam, da mi občutek hkratnosti povzroča visoko raven tesnobe, zato si v vsakdanu aktivno prizadevam k identifikaciji svoje prostorsko časovne določenosti. Spoznanje, koliko truda moram vložiti v to, da lahko misli umirim in umestim, mi daje vedeti, da je moja percepcija zagotovo hudo dromosfersko onesnažena. Brez aktivnega prizadevanja k nasprotnemu, živim v realnosti hitrost-čas in ne prostor-čas. To spoznanje me preseneča, saj nisem pogosta uporabnica socialnih omrežij ali informacijske tehnologije. A vendar sem vsekakor človek svojega časa.

LITERATURA:

- Armitage, John, ed. 2013. *The Virilio Dictionary*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Sokal, Alan, and Bricmont Jean. 1999. *Fashionable Nonsense: Postmodern Intellectuals' Abuse of Science*. New York: Picador.
- Škerjanc, Brane. 1997. "Nadvlada teletopičnega mesta." *ČKZ* 25 (183): 275-277.
- Virilio, Paul. 1996. *Hitrost osvoboditve*. Ljubljana: Študentska organizacija Univerze.